

nicatieve structuur van de elektronische media komt overeen met die van de gewone communicatie, hoewel zij complexer is. Er zijn meerdere bronnen, waaronder de omroep, de redactie, de regelgevende instanties, de plaatselijke gemeenschap, maar deze veelheid van bronnen zijn tenminste helder uiteen te leggen. Bovendien is de redactie niet de cameraman en de cameraman niet het object van uitzending. Kortom, in de dagelijkse zowel als de mediale realiteit speelt iedereen zijn eigen rol.

In de viering van de liturgie worden de zaken echter onhelder, omdat de verschillen tussen de syntactische rollen geneutraliseerd worden.³ Denk maar eens aan zo'n motto als 'Gij zijt wat gij ontvangen hebt' (Augustinus, *sermo 227 in die paschae IV*), waarbij het verschil tussen subject en object geneutraliseerd wordt. En als alle zegen van God komt, wie is dan de bron van de bede 'Gezegend zijt Gij'?⁴ Het zijn dogmatische problemen, maar ik kom ze ook tegen in de beschrijving van de liturgie-uitzendingen. En het is inderdaad de intentie van de liturgieviering, waarin alles en allen met God worden verbonden. Zo legt Louis-Marie Chauvet uit dat het 'wij' in de liturgie niet een groep mensen is die een gemeenschap vormen, maar dat er eerst de gemeenschap is waarin mensen worden ontvangen, meer nog dat de gemeenschap zelf een gave is.⁵ Die gemeenschap, die alomtvattend is, vloeit voort uit en terug in de communio van de drie-ene God.

Nu is deze liturgische communicatie, als werking van de communio, op zich nog wel te analyseren, maar wanneer het over de invulling van de syntactische rollen gaat (wie is subject, wat object?) wordt het moeilijk. De viering van de liturgie heeft een eigen communicatieve structuur, waarin de verschillen tussen de syntactische rollen – bron en doel, handelend subject en subject van toestand, subject en object – voortdurend verspringen en neigen te verdwijnen, evenwel *zonder* dat de ultieme eenheid al wordt gerealiseerd.

Uit mijn onderzoek blijkt echter dat deze communicatieve structuur van de viering onder invloed van de mediatie verandert. De moeilijk grijpbare communicatieve structuur van de viering wordt in de uitzending verhelderd doordat de verschillen worden verscherpt. Zo blijkt bijvoorbeeld dat er in de uitzending verschillende bronnen en doelen te onderscheiden zijn: je kunt de sporen van hun aanwezigheid volgen in de uitzending zelf! Ik kon in iedere uitzending de kerk als instituut onderscheiden van de plaatselijke gemeenschap: hun sporen vind je in de wisselwerking tussen een voorgeschreven en een aangepaste liturgie. Daarnaast kun je altijd sporen vinden van de omroep als derde bron, die een beeldende, volle en kwalitatief goede uitvoering wil. Pas na een tijdje kwam in het onderzoek heel stil de ware bron van de liturgie tevoorschijn. De verschillende bronnen worden onderscheiden doordat zij een

³ Zie W.M. Speelman: Traditie als het schijnen van waarheid. Een semiotiek van de traditie, in R.J. Peeters et al (red.): *De Onvoltooid Verleden Tijd. Negen bijdragen tot een bezinning op traditie* (Tilburg 1992) 81-98, p. 93

⁴ De algemene inleiding van het *Rituale Romanum* over de zegeningen begint met: 'Omnis benedictionis fons et origo est Deus super omnia benedictus.' Zie De Benedictionibus. Vaticana: *Typis Polyglottis Vaticanis*, 1984.

⁵ L.-M. Chauvet: *The Sacraments. The Word of God at the Mercy of the Body* (Minnesota 2001) 31-42. Chauvet geeft m.i. een te eenvoudige narratieve analyse van de eucharistieviering (pp. 129-133), waarin hij omwille van de structurele helderheid Christus en God, en Christus en de Kerk uit elkaar haalt. Maar ook in de syntactische analyse moet je er rekening mee houden dat Christus en God één zijn, en dat het verschil tussen Christus en zijn kerk in de liturgische communicatie wordt opgelost. Dat dit niet alleen een semantische, maar ook syntactische kwestie is, zien we in de symbolische ruil van de eucharistie, waarin het verschil tussen geven en ontvangen opgeheven is.